

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย ในคดีแพ่ง ที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์¹

วีระศักดิ์ จันทนา²

จากการศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย ในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึง ความหมาย แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจว่าการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ เดิมบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 แค่มাত্রาเดียว ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการต้องทำคำร้องยื่นต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา เพื่อขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายใน 9 ฐานความผิด ได้แก่ ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ถูโก่ง ชักยอก หรือรับของโจร และค่าสินไหมทดแทนที่จะเรียกได้คือการเรียกทรัพย์สินคืน หรือราคาทรัพย์ที่ถูกประทุษร้ายเท่านั้น³ หากเป็นความเสียหายนอกเหนือจาก 9 ฐานความผิดดังกล่าว หรือผู้เสียหายมีความเสียหายอื่นๆ เช่น ค่าขาดประโยชน์ ค่าขาดรายได้ ดอกเบี้ย ผู้เสียหายต้องนำมูลคดีไปฟ้องเรียกค่าเสียหายเป็นคดีแพ่งต่างหาก และต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยพระราชบัญญัติการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2548 เพิ่มหลักการใหม่บัญญัติไว้ในมาตรา 44/1 โดยการให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทน อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนจากความเสียหายทั้งปวง และในทุกฐานความผิดอันเกิดจากการกระทำของจำเลย นอกเหนือจากที่พนักงาน

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย ในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์สุขสมัย สุทธิบดี และกรรมการสอบ คือ ศาสตราจารย์พิเศษปัญญา สุทธิบดี และ รองศาสตราจารย์ ประเทือง ธนิยผล

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 43.

อัยการเรียกให้ ตามมาตรา 43⁴ โดยผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องเข้าไปในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ซึ่งใช้วิธีพิจารณาคดีที่ไม่ยุ่งยาก ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล และไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินคดีอาญา อันจะส่งผลดีให้ผู้เสียหายได้รับความสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรมต่อการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากการกระทำความผิดอาญามากยิ่งขึ้น การแก้ไขกฎหมายครั้งนี้ยังคงมาตรา 43 ไว้เช่นเดิม แต่เพิ่มมาตรา 44/1 เข้ามาเพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้เสียหายได้ใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากจำเลย ผ่านกลไกของกระบวนการพิจารณาคดีอาญา⁵

แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 จะถูกบัญญัติขึ้นมาเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาต่อการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำความผิดให้มีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม แต่ยังคงพบปัญหาอยู่หลายประการ ที่ทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถใช้สิทธิดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพดังนี้

ประการแรก ปัญหาการแจ้งสิทธิแก่ผู้เสียหาย เพื่อยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทน ปัญหานี้เกิดจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 วรรคแรก ที่บัญญัติให้สิทธิแก่ผู้เสียหายไว้ว่า “ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทน เพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกายชื่อเสียงหรือได้รับความเสียหายทางทรัพย์สิน อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้” บทบัญญัตินี้แม้จะเป็นการให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยได้อย่างครอบคลุมมากกว่าเดิม แต่การที่ผู้เสียหายจะใช้สิทธิเรียกร้องตามมาตรา 44/1 ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้เสียหายจะต้องทราบถึงสิทธิของตนเองเสียก่อนว่ามีอยู่อย่างไร และสามารถใช้สิทธิผ่านกระบวนการพิจารณาคดีอาญาได้อย่างไร การแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในสังคมไทยที่ยังคงมีความเหลื่อมล้ำไม่ว่าจะเป็นทางด้านฐานะ การศึกษา สภาพความเป็นอยู่อาศัยในพื้นที่ห่างไกล หรือเป็นกลุ่มเปราะบาง เช่น เด็ก สตรี คนพิการ ผู้สูงอายุ หรือชนกลุ่มน้อย เป็นต้น ดังนั้นหากไม่มีกระบวนการแจ้งสิทธิ ก็จะส่งผลกระทบให้สิทธิของผู้เสียหายที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนจากจำเลย ผ่านกระบวนการพิจารณาคดีอาญาต้องสูญสิ้นไป ผู้เสียหายต้องนำมูลคดีและความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดของจำเลยไปฟ้องร้องเป็นคดี

⁴ สำนักวิชาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, **ข้อพิจารณาประกอบพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ.2548**, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2549), หน้า 2.

⁵ จุลสิงห์ วสันตสิงห์, **คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1**, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2556), หน้า 219.

แฟ่งเอง และต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล และค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี อันเป็นการสร้างภาระให้กับผู้เสียหาย ทั้งที่เจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าวมุ่งให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยเยียวยาจากผู้กระทำความผิดโดยเร็วไป พร้อมกับการพิจารณาคดีอาญา

จากปัญหาเรื่องการแจ้งสิทธิแก่ผู้เสียหาย ผู้ศึกษาเห็นว่าบทบัญญัติในมาตรา 44/1 ไม่มีการบัญญัติไว้ โดยชัดแจ้งถึงหน้าที่ในการแจ้งสิทธิแก่ผู้เสียหายเพื่อยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญา ว่าจะต้องเป็นหน้าที่ขององค์กรใด หรือหน่วยงานใด เป็นผู้รับผิดชอบทำหน้าที่แจ้งสิทธิให้กับผู้เสียหายทราบ ซึ่งจะมีความแตกต่างจากบทบัญญัติใน มาตรา 43 ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ใน 9 ฐานความผิด หากผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องทรัพย์สินหรือราคาที่เขาสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำผิด เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาล กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการทำหน้าที่เรียกทรัพย์สิน หรือราคาแทนผู้เสียหายด้วย แต่ข้อจำกัดของมาตรา 43 คือเรียกค่าสินไหมได้เฉพาะ 9 ฐานความผิด และค่าสินไหมทดแทนก็ถูกจำกัดเฉพาะการเรียกทรัพย์สินคืน หรือราคาทรัพย์สินที่ถูกประทุษร้ายเท่านั้น

ด้วยเหตุดังกล่าวการไม่มีมีองค์กร หรือหน่วยงานใด รับผิดชอบในการทำหน้าที่แจ้งสิทธิแก่ผู้เสียหาย จึงส่งผลกระทบต่อการใช้สิทธิของผู้เสียหายที่ไม่สามารถใช้สิทธิเรียกให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทน ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร แม้ว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็น ศาล อัยการ หรือตำรวจ จะมีความพยายามที่จะสร้างแนวทางปฏิบัติในองค์กรของตนเองให้มีกระบวนการเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายให้ได้รับค่าสินไหมทดแทนไปทีเดียวกับการดำเนินคดีอาญา ตามเจตนารมณ์ของบทบัญญัตินี้ หรือแม้กระทั่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 มาตรา 6/1 กำหนดให้พนักงานสอบสวนทำหน้าที่แจ้งสิทธิให้กับผู้เสียหายทราบถึงสิทธิการได้รับค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา⁶ แต่ด้วยความไม่ชัดเจนในคําทบทวนของมาตรา 44/1 ซึ่งเป็นบทกฎหมายหลักในการใช้สิทธิขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนไปพร้อมกับคดีอาญา จึงทำให้เกิดการสับสนต่อการปฏิบัติงาน เช่น กรณีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องผู้กระทำความผิด ใน 9 ฐานความผิด คือ ลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด ครอบครอง หนีโกง ยักยอก หรือรับของโจร ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 จะเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะเรียกคืนทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินที่ถูกประทุษร้ายให้กับผู้เสียหาย ส่วนค่าเสียหายอื่นๆ เช่น ดอกเบี้ย ค่าขาดประโยชน์มักถูกมองข้ามไปไม่มีการแจ้งสิทธิให้กับผู้เสียหายทราบ ทั้งที่ในความเป็นจริงหากผู้เสียหายได้ทราบถึงสิทธิอย่างถูกต้อง ผู้เสียหายก็จะสามารถใช้สิทธิตามมาตรา 44/1

⁶ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2559, มาตรา 6/1.

ในการเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนอื่นๆ นอกเหนือจากที่พนักงานอัยการเรียกให้ตามมาตรา 43 ได้ไปในคราวเดียวกันโดยไม่ต้องเสียสิทธิ หรือไม่ต้องนำมูลคดีไปฟ้องเป็นคดีแพ่งต่างหาก จึงเป็นปัญหาว่าควรแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 เพื่อกำหนดให้มีองค์กรหรือหน่วยงานงานใด เช่น พนักงานอัยการ ทำหน้าที่แจ้งสิทธิในการยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ให้ผู้เสียหายทราบก่อนฟ้องคดีอาญาหรือไม่

ประการที่สอง ปัญหาการกำหนดระยะเวลาในการยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ตามบทบัญญัติในมาตรา 44/1 วรรคสอง ได้กำหนดให้ผู้เสียหายที่ประสงค์จะเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา สามารถยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาได้ก่อนศาลเริ่มต้นสืบพยาน แต่ถ้าในกรณีที่ไม่มี การสืบพยานให้ยื่นคำร้องก่อนศาลชั้นต้นวินิจฉัยชี้ขาดคดี จากบทบัญญัติดังกล่าวนี้สามารถจำแนกปัญหาเรื่องการกำหนดระยะเวลาในการยื่นคำร้องออกเป็น 2 กรณีคือ

กรณีคดีอาญานั้นต้องมีการสืบพยาน การที่ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนต้องยื่นคำร้องก่อนศาลเริ่มต้นสืบพยาน หมายถึงกรณีที่จำเลยให้การปฏิเสธ หรือให้การรับสารภาพ แต่ต้องมีการสืบพยานประกอบคำรับสารภาพ การสืบพยานนั้นคือการสืบพยานตามปกติ ไม่หมายความว่ารวมถึงการสืบพยานล่วงหน้า พบว่าในกรณีนี้ไม่ค่อยประสบปัญหามากนัก เนื่องจากการกำหนดระยะเวลาในการพิจารณาคดีของศาล จะมีขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาคดีของศาลก่อนสืบพยาน ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดนัดสอบคำให้การจำเลย นัดคุ้มครองสิทธิ นัดตรวจพยานหลักฐาน ซึ่งในแต่ละนัดจะมีการกำหนดระยะเวลาให้เพียงพอเพื่อให้คู่ความได้มีเวลาในการเตรียมตัว ด้วยเหตุนี้ผู้เสียหายจึงมีระยะเวลาเพียงพอที่รวมหลักฐานแห่งการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน จัดทำคำร้องมายื่นต่อศาลได้ทันก่อนการสืบพยาน เว้นแต่กรณีที่ผู้เสียหายไม่ได้รับการแจ้งสิทธิในการยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือผู้เสียหายได้รับความเสียหายอย่างมาก จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการรวบรวมหลักฐานแห่งความเสียหายให้ครบถ้วน จึงไม่สามารถจัดเตรียมหลักฐานแห่งความเสียหายเพื่อยื่นคำร้องได้ทันภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด

ส่วนกรณีที่คดีอาญาไม่มีการสืบพยาน การยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้น ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี กรณีนี้พบว่าผู้เสียหายมักประสบปัญหามาก เนื่องจากคดีที่ไม่ต้องมีการสืบพยานนั้นส่วนใหญ่จะเป็นคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพโดยไม่มีเงื่อนไขที่จะต้องสืบพยานประกอบคำรับสารภาพ ซึ่งศาลจะมีการพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว โดยเฉพาะหากคดีนั้นอยู่ในเขตอำนาจของศาลแขวง พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ.2499 เปิดช่องให้ศาลสามารถมีคำพิพากษาดำเนินได้ในวันเดียวกับที่พนักงานอัยการยื่นฟ้อง หากผู้ต้องหาให้การรับสารภาพในชั้นสอบสวน⁷ จึงทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 ได้ทันก่อนศาลมีคำวินิจฉัยชี้ขาดคดี เนื่องจากผู้เสียหายไม่มีเวลาเพียงพอในการจัดเตรียม

⁷ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง (ฉบับที่ 6) พ.ศ.2556, มาตรา 20.

หลักฐานแห่งความเสียหาย จัดทำคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้ทันก่อนที่ศาลจะวินิจฉัยชี้ขาดคดี ด้วยเหตุนี้จึงเป็นปัญหาว่าควรจะต้องมีการแก้ไข ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 วรรคสอง เพื่อแก้ไขปัญหารื่องกำหนดระยะเวลาในการยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือไม่

ประการที่สาม ปัญหาการขอให้ศาลแต่งตั้งทนายความให้กับผู้เสียหาย เพื่อดำเนินการยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/2 วรรคสอง ได้บัญญัติให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่จะขอให้ศาลแต่งตั้งทนายความให้เพื่อดำเนินการยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 ไว้ว่า “ถ้าความปรากฏต่อศาลว่าผู้ยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 เป็นคนยากจนไม่สามารถจัดหาทนายความได้เอง ให้ศาลมีอำนาจแต่งตั้งทนายความให้แก่ผู้นั้น” จากบทบัญญัติดังกล่าวหมายความว่า การที่ศาลจะแต่งตั้งทนายความให้กับผู้เสียหายเพื่อดำเนินการยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 นั้นต้องปรากฏว่าผู้เสียหายเป็นคนยากจน และเป็นดุลพินิจของศาลที่จะแต่งตั้งทนายความให้ ซึ่งจะมีความแตกต่างกับการแต่งตั้งทนายความให้กับผู้ต้องหาหรือจำเลย ศาลไม่ต้องพิจารณาว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนยากจนหรือไม่ กฎหมายให้สิทธิการมีทนายความตั้งแต่ชั้นสอบสวน และชั้นพิจารณาคดีตามมาตรา 134/1 และมาตรา 173 และมาตรา 134/1 ทั้งยังกำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องแจ้งสิทธินี้ให้ผู้ต้องหาทราบด้วย เมื่อเปรียบเทียบสิทธิการขอให้ศาลตั้งทนายความระหว่างจำเลยกับผู้เสียหายแล้ว เห็นว่ายังมีความแตกต่างกันโดยเฉพาะการกำหนดเงื่อนไขเรื่องของความยากจน จึงอาจเป็นข้อจำกัดสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหาย และอาจส่งผลกระทบต่อให้เกิดความเลื่อมล้ำในการขอให้ศาลตั้งทนายความระหว่างผู้ต้องหา หรือจำเลย กับผู้เสียหาย หรือระหว่างผู้เสียหายด้วยกันเอง เนื่องจากคำจำกัดความของคำว่า “ยากจน” นั้นมักจะมีคำถามตามมาเสมอว่าผู้เสียหายที่ยื่นคำร้องเข้ามาจะต้องมีความจนขนาดไหนถึงศาลจะตั้งทนายความให้ และอาจก่อให้เกิดการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกัน จากประเด็นปัญหาดังกล่าวนี้นี้จึงเป็นปัญหาว่า ควรมีการแก้ไขบทบัญญัติมาตรา 44/2 วรรคสอง เรื่องเงื่อนไขที่ศาลจะตั้งทนายความให้กับผู้เสียหายหรือไม่

ประการที่สี่ ปัญหาการบังคับคดีของผู้เสียหาย เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหม แล้วประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 50 ให้ถือว่าผู้เสียหายเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา ดังนั้นเมื่อจำเลยไม่ชำระหนี้ตามคำพิพากษา ผู้เสียหายจึงต้องใช้สิทธิที่จะบังคับคดีเอากับจำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง จากการศึกษาพบว่าเมื่อศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายแล้ว การบังคับคดีเพื่อติดตามให้จำเลยปฏิบัติตามคำพิพากษา เป็นหน้าที่ของผู้เสียหายที่จะต้องดำเนินการด้วยตนเองเพื่อตั้งเรื่องบังคับคดีต่อเจ้าพนักงานบังคับคดี⁸ เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติกฎหมายกำหนดให้มีองค์กร หรือหน่วยงานใด คอยทำหน้าที่ให้การช่วยเหลือในขั้นตอนการบังคับคดีให้กับผู้เสียหาย

⁸ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 30) พ.ศ.2560, มาตรา 276.

จึงส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายซึ่งส่วนใหญ่จะไม่มีความรู้ ความเข้าใจในกฎหมาย โดยเฉพาะกระบวนการด้าน บังคับคดี ที่มีความยุ่งยากซับซ้อน ไม่สามารถดำเนินการยื่นคำร้องบังคับคดีเองได้ เนื่องจากไม่รู้หลักเกณฑ์ วิธีปฏิบัติ และเอกสารหลักฐานตามที่กฎหมายกำหนด

นอกจากปัญหาการยื่นคำร้องบังคับคดีแล้ว ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งในชั้นการบังคับคดี คือ เมื่อตรวจสอบทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาแล้วมักพบว่า ลูกหนี้ซึ่งกระทำความผิดอาญาส่วนใหญ่ไม่มีทรัพย์สินเพียงพอที่จะนำมาชำระหนี้ เพราะมีฐานะยากจน หรือมีการชักย้ายถ่ายเททรัพย์สินไปเพื่อมิให้ลูก บังคับคดี ทำให้เจ้าหนี้ไม่ได้รับชำระหนี้อย่างครบถ้วน ด้วยความไม่รู้เทคนิควิธี ช่องทางในการติดตามสืบ หาทรัพย์สินของจำเลย ผู้เสียหายจึงมักไม่สามารถติดตามตรวจสอบทรัพย์สินของลูกหนี้เป็นระยะอย่างต่อเนื่อง ได้ ส่งผลให้ลูกหนี้ที่แท้จริงอาจมีทรัพย์สินที่ซุกซ่อนไว้ แต่ไม่ถูกบังคับให้นำมาชำระหนี้แต่อย่างใด ประกอบกับการที่ผู้เสียหายส่วนใหญ่ในคดีอาญามีฐานะยากจน ขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการ บังคับคดี ก็ทำให้ไม่สามารถเร่งรัดให้เจ้าพนักงานบังคับคดีติดตามทรัพย์สินของลูกหนี้ได้อย่างจริงจัง และ บางรายก็ไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอที่จะจ้างทนายความมาดำเนินการบังคับคดีแทน ส่งผลให้ไม่ได้รับการชดใช้ เสียวยาจากจำเลย ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย จึงเป็นปัญหาว่าควรมีบทบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา กำหนดให้มีองค์กรหรือหน่วยงาน เช่น พนักงานอัยการ เข้ามาทำหน้าที่ให้การช่วยเหลือ ผู้เสียหายในการบังคับคดีในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาหรือไม่

จากประเด็นปัญหาดังกล่าวเพื่อให้กระบวนการใช้สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย ในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสม และก่อให้เกิดความเชื่อมั่นแก่ผู้เสียหายมากที่สุด ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะให้มีการปรับปรุง แก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในประเด็นปัญหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการแจ้งสิทธิแก่ผู้เสียหายเพื่อยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ผู้ศึกษาเห็นว่าบทบัญญัติมาตรา 44/1 บัญญัติขึ้นมาเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม เพื่อให้เป็นไปตามหลักปณิญาญาสากลว่าด้วยหลักพื้นฐานในการสร้างมนุษยธรรมให้แก่ผู้เสียหายจาก อาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985 โดยกำหนดสิทธิของผู้เสียหายไว้ 4 ประการได้แก่ (1) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (2) การได้รับการชดเชยความ เสียหายโดยผู้กระทำความผิด (3) การได้รับชดเชยความเสียหายโดยรัฐ และ (4) การได้รับความช่วยเหลือ หรือบริการด้านอื่นๆ⁹ แต่ปัจจุบันพบว่ากระบวนการทางกฎหมายในการยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหม ทดแทน ในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ยังไม่มีความชัดเจนในแง่ของการแจ้งสิทธิให้กับผู้เสียหายทราบ

⁹ พรพิมล ธรรมทวี, การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา : ศึกษากรณีการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับ คดีอาญาที่ฟ้องโดยพนักงานอัยการ, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2561), หน้า 1.

เนื่องจากบทบัญญัติในมาตรา 44/1 ไม่ได้บัญญัติให้องค์กร หรือหน่วยงานใด ต้องทำหน้าที่แจ้งสิทธิการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากจำเลย ผ่านกระบวนการพิจารณาคดีอาญาให้ผู้เสียหายทราบ การใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายที่ผ่านมาจึงไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากผู้เสียหายไม่มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิดังกล่าว ผู้ศึกษาเห็นว่าควรมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นโดยการบัญญัติให้พนักงานอัยการทำหน้าที่ในการแจ้งสิทธิการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาให้ผู้เสียหายทราบตั้งแต่ก่อนการฟ้องคดีอาญา ตลอดจนการวางหลักเกณฑ์ กระบวนการ ขั้นตอน และแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ทั้งนี้เนื่องจากพนักงานอัยการคือผู้ทำหน้าที่ในการฟ้องคดีอาญา มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการทางกฎหมายเป็นอย่างดี และย่อมต้องทราบได้ว่าใครได้รับความเสียหายในคดีบ้าง การกำหนดให้พนักงานอัยการทำหน้าที่แจ้งสิทธิในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ก่อนการฟ้องคดี จะส่งผลดีให้กับผู้เสียหายทั้งในแง่ของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียม และการได้รับการชดเชยเยียวยาจากผู้กระทำความผิดโดยเร็ว สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาที่ต้องได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิดตามหลักกฎหมายสากล

2. ปัญหาการกำหนดระยะเวลาในการยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทน ตามมาตรา 44/1 วรรคสอง กรณีคดีที่ต้องสืบพยานให้ยื่นคำร้องก่อนการสืบพยาน หรือคดีที่ไม่มีการสืบพยานให้ยื่นคำร้องก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี ผู้ศึกษาเห็นว่า การกำหนดระยะเวลาในการยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย ตามมาตรา 44/1 วรรคสอง มีเจตนารมณ์เพื่อให้การพิจารณาคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาเสร็จสิ้นไปพร้อมกับคดีอาญา และเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยเยียวยาจากจำเลยโดยเร็ว ซึ่งจะเป็นผลดีต่อผู้เสียหายอยู่แล้ว ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ปัญหากรณีที่ผู้เสียหายไม่สามารถยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนได้ทันภายในกำหนดระยะเวลาตามมาตรา 44/1 วรรคสอง จึงควรเริ่มต้นตั้งแต่กระบวนการแจ้งสิทธิให้กับผู้เสียหายทราบก่อนการฟ้องคดีอาญา โดยการกำหนดให้พนักงานอัยการทำหน้าที่แจ้งสิทธิให้กับผู้เสียหายทราบให้ครบถ้วนก่อนยื่นฟ้องคดี ตามประเด็นปัญหาแรกที่ได้กล่าวมาแล้ว เมื่อมีการกำหนดให้พนักงานอัยการทำหน้าที่แจ้งสิทธิในการยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้ผู้เสียหายทราบก่อนการฟ้องคดี ก็จะส่งผลให้ปัญหาเรื่องระยะเวลาในการยื่นคำร้องหมดสิ้นไปด้วย เนื่องจากผู้เสียหายเมื่อได้รับการแจ้งสิทธิตั้งแต่ต้นก็จะมีเวลาเพียงพอต่อการรวมพยานหลักฐาน จัดทำคำร้องยื่นต่อศาลได้ทันภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ไม่ว่าจะเป็นคดีที่ต้องสืบพยาน หรือคดีที่ไม่มีการสืบพยาน อันจะส่งผลให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหายไปโดยเร็วพร้อมกับการพิจารณาคดีอาญาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้นประเด็นปัญหาเรื่องระยะเวลายื่นคำร้องขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทน หากมีการแก้ไขมาตรา 44/1 กำหนดให้พนักงานอัยการทำหน้าที่แจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบก่อนการฟ้องคดีก็จะส่งผลให้ปัญหาเรื่องระยะเวลาในการยื่นคำร้องตามปัญหานี้หมดสิ้นไปด้วย

3.ปัญหาการขอให้ศาลตั้งทนายความให้กับผู้เสียหาย เพื่อดำเนินการยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ซึ่งบทบัญญัติ มาตรา 44/2 วรรคสองได้กำหนดเงื่อนไขที่ศาลจะตั้งทนายความให้กับผู้เสียหายต้องปรากฏต่อศาลว่าผู้เสียหายเป็นคนยากจนไม่สามารถจัดหาทนายความได้ ซึ่งจะมีความแตกต่างจากการแต่งตั้งทนายความให้กับผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ที่ศาลไม่ต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขของความยากจน แม้ว่าการขอให้ศาลแต่งตั้งทนายความ ตามมาตรา 44/2 วรรคสอง จะเป็นการขอตั้งทนายความเพื่อดำเนินการในทางแพ่ง อาจจะมีข้อจำกัดมากกว่าการแต่งตั้งทนายความให้กับผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา แต่เมื่อพิจารณาถึงความเป็นผู้เสียหาย หรือที่เรียกว่าเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งรัฐต้องมีหน้าที่ให้การช่วยเหลือตามที่รัฐธรรมนูญให้การรับรอง¹⁰ ดังนั้นการกำหนดเงื่อนไขการตั้งทนายความให้กับผู้เสียหายตามมาตรา 44/2 วรรคสอง ว่าจะต้องปรากฏว่าเป็นคนยากจนไม่สามารถจัดหาทนายความได้นั้น จึงอาจเป็นการจำกัดการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหาย ผู้ศึกษาเห็นว่าเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในการขอให้ศาลตั้งทนายความระหว่างผู้ต้องหาหรือจำเลย กับผู้เสียหาย หรือระหว่างผู้เสียหายด้วยกันเอง ควรมีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติมาตรา 44/2 วรรคสอง โดยการตัดเงื่อนไขของคำว่า “ ยากจน ” ออกไป แล้วให้เป็นดุลพินิจของศาลในการพิจารณาแต่งตั้งทนายความให้กับผู้เสียหายเมื่อผู้เสียหายร้องขอ โดยให้ศาลพิจารณาจากปัจจัยต่างๆ ประกอบอย่างรอบด้าน เช่น ความยากง่ายของคดี ความจำเป็นที่จะต้องมีทนายความ ความรู้ความสามารถของผู้เสียหาย และความเป็นธรรมโดยรวม เพื่อสร้างความเสมอภาคให้แก่ผู้เสียหายทุกคน สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน อันจะส่งผลดีในแง่ของความเสมอภาคเท่าเทียมในการขอให้ศาลตั้งทนายความให้กับผู้เสียหาย

4.ปัญหาการบังคับคดีของผู้เสียหายเมื่อศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 50 ให้ถือว่าผู้เสียหายนั้นเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา มีสิทธิที่จะบังคับคดีตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ผู้ศึกษาเห็นว่า แม้ผู้เสียหายจะได้ใช้สิทธิในการยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์แล้ว และศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแล้วก็ตาม แต่ก็ยังพบว่าภายหลังศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายแล้ว ผู้เสียหายมักไม่ได้รับชดใช้เยียวยาเต็มตามคำพิพากษา หรือบางครั้งอาจไม่ได้รับการชดใช้เยียวยาจากจำเลย เนื่องจากผู้เสียหายต้องไปดำเนินการบังคับคดีเอากับจำเลยด้วยตนเอง ทำให้ผู้เสียหายประสบปัญหาในขั้นตอนการขอบังคับคดีไม่ว่าจะเป็นเพราะความไม่รู้ ไม่เข้าใจในขั้นตอน และวิธีการบังคับคดี จึงทำให้สิทธิที่จะได้รับการชดใช้เยียวยาภายหลังศาลมีคำพิพากษาเป็นไปโดยไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงควรปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาใน

¹⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 25.

คดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ กำหนดให้พนักงานอัยการซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนของกฎหมายเป็นอย่างดี ทำหน้าที่ให้การช่วยเหลือผู้เสียหายในการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาภายหลังศาลมีคำพิพากษา ทั้งในเรื่องการขอหมายบังคับคดี สืบหาทรัพย์สิน การตั้งเรื่องยึด หรืออายัด การติดต่อประสานงาน เพื่อให้การให้ความช่วยเหลือจนเสร็จสิ้นกระบวนการ อันจะส่งผลดีให้ผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยเยียวยาจากจำเลยมากยิ่งขึ้น ภายใต้การให้การช่วยเหลือจากรัฐ จนเสร็จสิ้นกระบวนการ และผู้เสียหายได้รับความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

จุลสิงห์ วสันตสิงห์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 5.

กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2556.

พรพิมล ธรรมทวี, การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา : ศึกษากรณีการบังคับคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาที่ฟ้องโดยพนักงานอัยการ, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2561).

.สำนักวิชาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, ข้อพิจารณาประกอบพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ.2548, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร:ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2549).

กฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 30) พ.ศ.2560.

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559.

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง (ฉบับที่ 6) พ.ศ.2556.